УДК 330.3

Богдан Наталія Миколаївна
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Bogdan Nataliia
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Tourism and Hotel Management
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0002-8176-9721

Осовець Олександр Едуардович
аспірант кафедри туризму і готельного господарства
Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова
Osovets Oleksandr
PhD Student of the Department of Tourism and Hotel Management
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-6-11104

РОЗРОБЛЕННЯ НАПРЯМІВ ПІСЛЯКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА АДАПТАЦІЇ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

DEVELOPMENT OF POST-CRISIS ECONOMIC RECOVERY DIRECTIONS FOR UKRAINE BASED ON THE GENERALIZATION AND ADAPTATION OF GLOBAL EXPERIENCE

Анотація. *Вступ. Стаття присвячена дослідженню сучасного стану економіки України, проблемам розвитку під час воєнного стану, її адаптації під умови війни, а також пошуку напрямів її відновлення на основі узагальнення світового досвіду. Економіка на рівні держави та регіонів намагається вижити та пристосуватися до складних умов воєнного стану. Однак вже сьогодні постає питання щодо пошуку дієвих напрямів відбудови нашої країни та її економіки. За результатами опрацювання наукових досліджень за проблематикою статті, встановлено, що висвітлено багато аспектів економічного та соціально-економічного відновлення, але системного бачення щодо посткризового та поствоєнного відновлення економіки, яке б дозволило розробити чітку програму із конкретними заходами, поки не виявлено.*

Метою статті є узагальнення закордонного досвіду післякризового відновлення економіки та на основі його адаптації розроблення програми поствоєнного відновлення економіки України.

Метод (методологія). В процесі здійснення дослідження було використано низку загальнонаукових та спеціальних методи: теоретичного узагальнення та групування; аналітичний метод; метод порівняння; статистичний аналіз; метод програмно-цільового планування.

Результати. В результаті проведеного дослідження здійснено аналіз поточного стану економіки України, визначено основні проблеми. Вже сьогодні, під час війни, роботі із відновлення економічної системи вже ведеться. У 2025 році Україна прогнозує зростання ВВП, що вказує на процес післякризового відновлення.

Встановлено, що, попри глибоку кризу, економіка України адаптується до нових реалій. Вже сьогодні, під час війни, робота із відновлення економічної системи вже ведеться. У 2025 році Україна прогнозує зростання ВВП, що вказує на процес післякризового відновлення.

Визначено сутність, основні етапи та фактори післякризового економічного відновлення економіки України. Сформульовано основні проблеми економічного відновлення в післякризовий період. На основі опрацювання наукових джерел здійснено порівняльний аналіз моделей післякризового та післявоєнного відновлення економіки України та інших країн.

Запропоновано рекомендації для України на основі узагальнення досвіду після кризового та післявоєнного відновлення. Розроблено інтегровану модель післявоєнного відтворення економіки України, яка побудована за принципом системного підходу з урахуванням міжнародного досвіду та поточних українських реалій. Модель включає цільові етапи, структурні компоненти, джерела ресурсів і ключові вектори розвитку та дозволила виявити ключові механізми та умови, необхідні для забезпечення стійкого економічного зростання в умовах післякризового або воєнного періоду.

Висновки. Результати моделювання свідчать, що ефективне поєднання державної підтримки, стимулювання приватних інвестицій, модернізації інфраструктури та розвитку людського капіталу є критично важливими чинниками для запуску відтворювального процесу.

Особливу роль відіграє міжнародна фінансова допомога й безпекові гарантії, які створюють передумови для зростання довіри інвесторів та стабілізації економічного середовища.

Ключові слова: *економіка України, адаптація, післякризове відновлення, післявоєнне відновлення, інтеграційна модель післявоєнного відтворення економіки.*

Summary. *Introduction. The article is devoted to the research of the current state of Ukraine's economy, the challenges of development under martial law, its adaptation to wartime conditions, and the search for directions for its recovery based on the generalization of international experience. The economy at both national and regional levels is striving to survive and adapt to the complex conditions of war. However, even today, there is an urgent need to identify effective directions for the reconstruction of the country and its economy.*

An analysis of the relevant academic research shows that while many aspects of economic and socio-economic recovery have been covered, there is still no comprehensive vision for post-crisis and post-war recovery that would allow the development of a clear program with specific measures.

The purpose of the article is to generalize foreign experience in post-crisis economic recovery and, based on its adaptation, to develop a program for the post-war reconstruction of Ukraine's economy.

Method (Methodology). The study applies a range of general scientific and specialized methods, including theoretical generalization and grouping, analytical method, comparison method, statistical analysis, and the program-targeted planning method.

Results.The conducted research analyzes the current state of Ukraine's economy and identifies its main challenges. Even in the midst of war, efforts to restore the economic system are already underway. In 2025, Ukraine forecasts GDP growth, indicating the beginning of a post-crisis recovery process.

It has been established that despite the deep crisis, Ukraine's economy is adapting to new realities. The essence, key stages, and factors of the post-crisis recovery of Ukraine's economy have been defined. The main problems of economic restoration in the post-crisis period are formulated.

Based on the analysis of academic sources, a comparative analysis of post-crisis and post-war economic recovery models in Ukraine and other countries has been conducted. Recommendations for Ukraine have been proposed based on the generalization of international post-crisis and post-war recovery experiences.

An integrated model of post-war economic recovery in Ukraine has been developed. This model is based on a systems approach, taking into account international experiences and current Ukrainian realities. The model includes target stages, structural components, sources of resources, and key development vectors. It enabled the identification of essential mechanisms and conditions necessary for ensuring sustainable economic growth during post-crisis and wartime periods.

Conclusions. The modeling results show that an effective combination of state support, stimulation of private investment, infrastructure modernization, and human capital development are critical factors in launching the recovery process.

International financial assistance and security guarantees play a particularly important role, creating the prerequisites for increased investor confidence and stabilization of the economic environment.

Key words: *Ukraine's economy, adaptation, post-crisis recovery, post-war recovery, integrated model of post-war economic reconstruction.*

Постановка проблеми. Еволюція економіки — це історія змін періодів криз та післякризових відновлень. Циклічний характер розвитку економіки є природною формою її існування, але остання економічна криза, яка почалася у 2007–2008 роках, на жаль, так повністю і не закінчилася, отже, останніми роками спостерігається гальмування економічного розвитку на світовому та національних рівнях.

На сучасному етапі до 2021 року національна економіка стикалася з низкою серйозних викликів: складністю структури господарських відносин, високим рівнем нестабільності, а також широким спектром ризиків, як внутрішніх, так і зовнішніх. Реалізація цих ризиків не лише стримує економічне зростання, а й поглиблює кризові процеси, ускладнюючи відновлення та модернізацію виробництва.

Однак, ці ризики виглядають зовсім незагрозливими на тлі величезної трагедії, яка почалася для нашої країни у 2022 році у зв'язку із збройною агресією РФ. Загроза військових дій та терористична загроза поширилися майже на усю територію України.

Економіка на рівні держави та регіонів намагається вижити та пристосуватися до складних умов

воєнного стану. Однак вже сьогодні постає питання щодо пошуку дієвих напрямів відбудови нашої країни та її економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням післякризового розвитку економіки та її адаптації присвячені роботи багатьох закордонних та вітчизняних науковців.

Так, Mannakkara, Wilkinson, Potangaroa (2019) в роботі «*Resilient PostDisaster Recovery Through Building Back Better*» розробили комплексну концепцію «Building Back Better» для стійкого відновлення після криз і катастроф, з урахуванням залучення громад, моніторингу та управління ризиками [1]. Audretsch et al. (2023) в науковій праці «*The Economic Costs of the RussiaUkraine War: A Synthetic Control Study» здійснили* оцінка втрат малого бізнесу внаслідок війни та виявили значне зниження підприємницької активності (–20%) у 2022 р. [2]. Makkonen & Mitze (2021) в науковому дослідженні «*Geopolitical conflicts, economic sanctions and international knowledge flows»* провели економетричне дослідження впливу санкцій на міжнародне наукове співробітництво з РФ після 2014 р., в результаті виявлене зменшення на 15–70% [3] Mitze & Makkonen (2021) в роботі «*Can largescale R&I funding stimulate postcrisis recovery?» д*ослідили ефективність фінансування досліджень і інновацій у фінському регіональному економічному відновленні після COVID19 та виявили приріст ВВП до +1% [4].

Дейнеко та ін. (2023) в роботі «*International Experience of PostWar Industry Recovery» р*озглянули міжнародні моделі післявоєнного відновлення та дослідили історичні приклади: План Маршалла, приклади Японії, Ізраїлю, Єгипту [5]. Кіндзерський (2022) у науковій праці «*Повоєнне відновлення промисловості України» здійснив а*налітичний огляд викликів і політики для індустріального відновлення [6]. Шапран (2022) в статті «*Маркетингове обґрунтування стабілізаційних заходів у післявоєнний період»* обґрунтував via шерінг-економіку для стабілізації економічної системи [7]. Плотніков (2024) в роботі «*PostWar Reconstruction of Ukraine in the Context of Fragmentation of the World Economy» проан*алізував глобальну «slowbalization» та фрагментацію глобальних зв'язків, вплив на відновлення [8]. Різник (2023) в науковому дослідженні «*Perspectives for PostWar Recovery in Ukraine in the Sphere of Attracting FD» дослідив* динаміку та можливостей залучення прямих іноземних інвестицій у післявоєнний період [9]. Бергман і Романішин (2022), Іванюк та ін. (2023) дослідили концепції ВВВ та аналіз стійкості соц-економічної системи [10, 11]. Пустовойт (2022) в роботі «*Ukraine's PostWar Economy: International Aid and Growth Policy» д*ослідили ефективність міжнародної допомоги та її ролі у відновленні [12].

Узагальнення досвіду післякризового відновлення економіки надано в табл. 1.

Отже, за результатами опрацювання наукових досліджень за проблематикою статті, встановлено, що висвітлено багато аспектів економічного та соціально-економічного відновлення, цей аналіз демонструє широкий спектр досліджень, від глобальних моделей та практики ВВВ до практичних інструментів підтримки бізнесу, залучення інвестицій і санкційних обмежень, але системного бачення щодо посткризового та поствоєнного відновлення економіки, яке б дозволило розробити чітку програму із конкретними заходами, поки не виявлено.

Мета статті. Метою статті є узагальнення закордонного досвіду післякризового відновлення економіки та на основі його адаптації розроблення програми поствоєнного відновлення економіки України.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є наукові дослідження вітчизняних та закордонних авторів в галузі післякризового відновлення та адаптації економіки, зокрема, післявоєнного відновлення. В процесі здійснення дослідження було використано низку загальнонаукових та спеціальних методи: теоретичного узагальнення та групування (для узагальнення закордонного досвіду післякризового відновлення); аналітичний метод (для визначення сучасного стану економічної системи України); метод порівняння (для порівнянна моделей післякризового відновлення); статистичний аналіз (для обробки та узагальнення даних про збитки,

Таблиця 1

Узагальнення досвіду післякризового відновлення економіки

Напрям дослідження	Іноземні автори	Українські автори
Післякатастрофічне/stabilizing recovery	Mannakkara et al. (ВВВ)	Дейнекно та ін.(План Маршалла), Кіндзерський
Втрати підприємництва	Audretsch et al.	–
Санкції та знання	Makkonen & Mitze	–
R&I для економічного зростання	Mitze & Makkonen	–
Глобальна економічна інтеграція	–	Плотніков (slowbalization)
FDI у післявоєнний час	–	Різник
Роль міжнародної допомоги	–	Пустовойт

Джерело: розроблено авторами за [1–12]

обсяг фінансової допомоги, ВВП, капітальні інвестиції); метод програмно-цільового планування (для структурування етапів та компонент відновлення у формі національної програми).

Виклад основного матеріалу. Внаслідок глибоких ринкових трансформацій, посилення процесів інтеграції України у глобальну економічну систему, з урахуванням Євроінтеграційного вектору розвитку нашої держави, а також затяжної внутрішньої фінансової кризи, реальний сектор економіки у 2015–2021 роках опинився в умовах системних дисбалансів.

Перехід України від фази відновлювального економічного зростання до етапу сталого розвитку, який був різко перерваний глобальною фінансовою кризою, загострив необхідність розробки та впровадження ефективних антикризових стратегій, спрямованих на підтримку та активізацію розвитку реального сектору економіки.

Але, незважаючи на усі труднощі та негативні фактори як глобального так і національного спрямування, розвиток економіки України мав позитивну траєкторію, поки наша держава не опинилася в умовах військової агресії від рф.

Після кризи 2014–2015 рр. в результаті повномасштабної війни 2022 р. Україна зіштовхнулася з глобальним руйнуванням понад 30% інфраструктури, падінням ВВП у 2022 році майже на 29%, масовим виїздом населення за кордон, перевантаженістю держбюджету на потреби оборони низькою довірою інвесторів та високим рівнем усіх видів ризиків.

Але сьогодні, на четвертому році війни, економіка України адаптувалась до страшних військових умов.

Незважаючи на затяжну повномасштабну війну, економіка України демонструє помірну, але стійку здатність до адаптації та поступового відновлення. Згідно з макроекономічним прогнозом Інституту економічних досліджень та політичних консультацій спільно з German Economic Team, у 2025 році очікується зростання реального ВВП на рівні 2,9%, а в 2026 році — до 3,2%. Проте навіть із цими темпами економіка все ще залишається на 17,4% нижче довоєнного рівня, що підкреслює глибину структурних проблем, накопичених унаслідок військових дій [13].

Очікується, що інфляція у 2025 році становитиме 12,5%, з подальшим зниженням до 6,5% у 2026 році. Також передбачено зменшення боргового навантаження: рівень державного боргу знизиться з 89% до 85% ВВП. Водночас Україна стикається з рядом серйозних викликів, які впливають на якість та сталість відновлення [13].

Однією з найболючіших проблем залишається втрата людського капіталу. Війна призвела до загибелі та поранень тисяч українців, значна частина населення втратила житло та джерела існування, мільйони стали внутрішньо переміщеними особами. Суттєвим є й постійний відтік людей за кордон: за оцінками ООН, станом на листопад 2024 року за межами України перебуває 6,8 млн. громадян, і ця цифра продовжує зростати. Масове переміщення й адаптація за кордоном значно знижують імовірність їхнього повернення, що ускладнює демографічне й трудове відновлення.

Крім того, щоденні руйнування інфраструктури — особливо енергетичної, логістичної та промислової — поглиблюють втрати фізичного капіталу. Світовий банк ще в лютому 2024 року оцінював економічні збитки України на рівні близько 500 мільярдів доларів США. Найгостріша ситуація — в енергетиці: 13 масованих атак з використанням понад 1200 ракет, втрата енергоблоків Запорізької АЕС, підрив Каховської ГЕС і хронічна потреба в ремонтах розподільчих мереж призвели до регулярних відключень електроенергії для бізнесу і населення [14].

Війна також поглиблює загальну економічну невизначеність, стримує інвестиційну активність і ускладнює державне фінансування. Початок 2024 року супроводжувався затримками міжнародної допомоги від ключових партнерів, що призвело до критичного дефіциту коштів у секторі безпеки та оборони. У відповідь держава була змушена шукати внутрішні резерви, включаючи підвищення податків — зокрема військового збору.

Втім, попри всі ці виклики, Україна утримує відносну макрофінансову стабільність. Валютний ринок залишається під контролем: гривня знеціниться лише на 9% у 2024 році, при цьому міжнародні резерви перевищують $42 млрд., що покриває понад п'ять місяців імпорту. Банківська система зберігає ліквідність, прибутковість і високий рівень капіталізації, з рентабельністю капіталу на рівні понад 40% і значним зростанням депозитної бази (+90% у гривні з початку війни).

Інфляційний тиск у 2024 році був контрольованим: хоча до кінця року інфляція перевищить 12%, середній її рівень залишиться на помірному рівні — близько 6,5–7%. Це сприяє зростанню реальних доходів населення, зокрема реальна заробітна плата за дев'ять місяців 2024 року зросла на 16,4% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року [13].

Важливою подією стало проведення успішної реструктуризації зовнішнього боргу, яка дозволила зменшити державні зобов'язання на понад $8,5 млрд. і перенести виплати на більш пізній період, полегшуючи тиск на державний бюджет. Також відбулося пожвавлення внутрішнього ринку облігацій: рівень ролловера ОВДП за 11 місяців 2024 року досяг 162%, що дозволило уникнути емісійного фінансування [13].

Серед структурних здобутків слід відзначити поступову детінізацію економіки: завдяки легалізації доходів і бізнесу державний бюджет додатково отримав $1,6 млрд., які були спрямовані на посилення обороноздатності. У роздрібній торгівлі спостеріга-

лося зростання легальних оборотів на 34% у річному вимірі.

Загалом, попри глибоку кризу, економіка України адаптується до нових реалій. За 2023–2024 роки вдалось компенсувати приблизно чверть втрат першого року повномасштабного вторгнення. Реальний ВВП на кінець 2024 року досягне приблизно 78% рівня 2021 року. Якщо врахувати зменшення чисельності населення, це означає значніше зростання ВВП у розрахунку на душу населення.

У 2024 році Україна долучилася до двох масштабних програм, спрямованих на проведення глибинних реформ із метою наближення до членства в Європейському Союзі, посилення економічної стабільності та покращення добробуту громадян:

1. **Програма Ukraine Facility**, яка передбачає реалізацію 151 індикатора у 15 ключових сферах реформ. Виконання цих показників відкриє для України доступ до фінансової допомоги в обсязі €50 млрд.

2. **Довгострокова кредитна ініціатива від країн G7** на загальну суму $50 млрд., джерелом якої мають стати доходи від заморожених російських активів [15].

Крім того, 20 грудня Рада директорів МВФ ухвалила шостий перегляд програми EFF — рекордний для України за всю історію співпраці з Фондом. Це збільшило загальний обсяг фінансування до $9,8 млрд. Оновлений Меморандум про економічну та фінансову політику містить 51 структурний маяк, з яких 34 були реалізовані до кінця року.

На 1 грудня 2024 року в межах партнерства зі Світовим банком — другим за масштабами кредитором України після МВФ — впроваджується 20 проєктів (16 інвестиційних і 4 системних). Їх загальний обсяг становить понад $12,2 млрд. і €1,05 млрд. Крім того, шість інвестиційних проєктів реалізуються за рахунок грантового фінансування у розмірі понад $1,2 млрд. та €47,7 млн. [14].

У державному секторі економіки також впроваджуються 11 спільних проєктів із ЄБРР на суму понад €2,3 млрд. і 23 проєкти з Європейським інвестиційним банком із загальним бюджетом понад €4,8 млрд.

Отже, вже сьогодні, під час війни, роботі із відновлення економічної системи вже ведеться. У 2025 році Україна прогнозує зростання ВВП, що вказує на процес післякризового відновлення.

Післякризове економічне відновлення — це процес, коли економіка після сталого періоду зниження (рецесії) повертається до стабільності та зростання. Це включає поліпшення таких показників, як виробництво, зайнятість та споживчі витрати.

Основні етапи та фактори:
- звершення рецесії — перехід від спаду до стабілізації або зростання;
- підвищення виробництва — розширення виробничих потужностей та збільшення обсягів виробництва;
- зростання зайнятості — наймання нових працівників та зниження рівня безробіття;
- збільшення споживчих витрат — підвищення довіри споживачів та збільшення попиту на товари та послуги;
- поліпшення фінансової стабільності — зменшення боргових зобов'язань та підвищення довіри до фінансових інституцій;
- інвестиції — підтримка інвестицій в розвиток нових технологій та інфраструктуру;
- реформи — проведення реформ, спрямованих на стимулювання економічного зростання.
- ефективна монетарна та фіскальна політика, що сприяє відновленню.

Загалом, післякризове відновлення — це складний процес, який вимагає активних заходів як з боку держави, так і з боку приватного сектору. Ефективне відновлення сприяє не лише відновленню економіки, але й покращенню добробуту населення.

Основні проблеми економічного відновлення в післякризовий період

1. Макроекономічна нестабільність:
- інфляція або дефляція, пов'язані з порушенням грошово-кредитної політики;
- бюджетний дефіцит та зростання державного боргу;
- висока волатильність валютного курсу, що ускладнює зовнішньоторговельну діяльність.

2. Недостатність інвестицій:
- зменшення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, викликане невизначеністю та низьким рівнем довіри;
- високі кредитні ставки та обмежений доступ до фінансування для бізнесу;
- ризики для приватного капіталу, пов'язані з нестабільністю правового поля.

3. Деструкція виробничої інфраструктури:
- втрати виробничих потужностей, особливо в промисловості та логістиці;
- низький рівень модернізації підприємств після кризи;
- розриви у виробничо-логістичних ланцюгах, особливо при воєнному конфлікті.

4. Зниження рівня споживання і платоспроможного попиту:
- падіння доходів населення;
- зростання безробіття;
- міграція трудових ресурсів за кордон (для України — трудова еміграція).

5. Деградація людського капіталу:
- зменшення інвестицій у освіту, науку, медицину;
- втрата кваліфікованої робочої сили, особливо через еміграцію або мобілізацію;
- психологічні наслідки кризи, що знижують продуктивність праці.

6. Недосконалість інституційного середовища:
- корупція, бюрократія, слабка судова система;
- невизначеність регуляторної політики:

– низька ефективність державного управління під час відновлення.

7. Зовнішні шоки і залежність від допомоги
– нестабільність світових ринків, цін на енергоносії та сировину;
– фінансова та технічна залежність від міжнародних донорів (МВФ, Світовий банк, ЄС);
– нерівномірність надходження міжнародної допомоги або умов її отримання.

Отже, післякризове економічне відновлення вимагає комплексної політики, орієнтованої на:
– фінансову стабілізацію;
– відновлення довіри до інститутів;
– стимулювання інвестицій та споживання;
– підтримку бізнесу;
– відбудову інфраструктури;
– розвиток людського капіталу.

На основі опрацювання наукових джерел здійснено порівняльний аналіз післякризового та післявоєнного відновлення економіки України та інших країн — Німеччини після Другої світової війни, Японії після 1945 р., а також Хорватії після війни 1991–1995 рр. Аналіз представлено у вигляді узагальненої таблиці 2.

Отже, за результатами узагальнення можна дійти наступних висновків:

1) Німеччина та Японія здійснили стрімке відновлення завдяки:
– масштабній зовнішній допомозі (План Маршалла, США);
– орієнтації на експорт та приватну ініціативу;
– проведенню глибоких політичних та економічних реформ;
– високій інституційній мобілізації (створення нових систем управління).

2) Хорватія пройшла повільніше відновлення, але успішно адаптувалася через:
– Євроінтеграцію як головний вектор розвитку;
– орієнтацію на туризм і зовнішні інвестиції;
– часткову підтримку з боку ЄС.

3) Україна має унікальну ситуацію:
– руйнування тривають, тому відновлення іде паралельно з війною;
– є потужна підтримка Заходу, але вона нерівномірна і часто політично обумовлена;
– поки що бракує системної стратегії повоєнного відновлення, як у Німеччини або Японії.

Пропонуються наступні рекомендації для України на основі узагальнення досвіду після кризового та післявоєнного відновлення:
– розробити єдиний національний план відновлення (аналог Плану Маршалла);
– акцент на реформуванні інституцій, антикорупційній прозорості та дерегуляції;
– залучати приватні інвестиції через державно-приватне партнерство;
– орієнтуватися на галузі з високою доданою вартістю: IT, логістика, агропереробка;
– готувати кадри для економіки відновлення через освітні реформи.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз моделей післякризового/післявоєнного відновлення економіки

Параметр	Україна (після 2022 р.)	Німеччина (після 1945)	Японія (після 1945)	Хорватія (після 1995)
Рівень руйнувань	Дуже високий (30–40% інфраструктури)	Повна руйнація промисловості, транспорту	Значні руйнування індустріального сектору	Руйнування регіонального масштабу (переважно Схід)
Зменшення ВВП	≈ –29% (2022)	≈ –50% від довоєнного рівня	≈ –40% від рівня 1939 року	≈ –15% у роки війни
Ключові джерела відновлення	Міжнародна допомога, діаспора, бюджети донорів	План Маршалла (≈ 13 млрд. дол.)	Американська окупація та інвестпрограми	Донорська допомога, вступ до ЄС
Політика уряду	Антикризова фіскальна підтримка, воєнна економіка	Орієнтація на приватний сектор, податкова реформа	Лібералізація, розвиток експорту	Реформи для відповідності стандартам ЄС
Відновлення інфраструктури	Початкові етапи (2023–2025)	Швидке (до 1950 р.) за допомогою США	Масштабна модернізація до 1955 р.	Повільне (≈ 10 років)
Інституційна модернізація	Часткова (антикорупційні реформи)	Повна денацифікація, нова правова система	Конституційна реформа, нова політична система	Євроінтеграція, побудова ринкової економіки
Трудові ресурси	Відтік за кордон, скорочення	Масове повернення мігрантів	Мобілізація праці, демографічний підйом	Повернення переселенців, розвиток туризму
Стратегія розвитку	Відбудова, оборонна економіка, інтеграція з ЄС	Орієнтація на експортоорієнтовану промисловість	Технологічна модернізація, індустріалізація	Адаптація до євростандартів, посилення туризму

Джерело: розроблено авторами за [1–12]

Пропонуємо інтегровану модель післявоєнного відтворення економіки України, яка побудована за принципом системного підходу з урахуванням міжнародного досвіду (Німеччини, Японії, Хорватії) та поточних українських реалій та включає цільові етапи, структурні компоненти, джерела ресурсів і ключові вектори розвитку.

Інтегрована модель післявоєнного відтворення економіки України

I. Стратегічна мета:

Забезпечення сталого економічного зростання, відновлення інфраструктури, підвищення добробуту громадян, інтеграція в ЄС, цифровізація та екологічна трансформація економіки.

II. Етапи моделі (таблиця 3).

III. Ключові структурні компоненти моделі (таблиця 4).

IV. Джерела ресурсів:

1. Міжнародна допомога (США, ЄС, МВФ, Світовий банк, донори — до $500 млрд. протягом 10 років).
2. Репарації та конфіскація російських активів.
3. Приватні інвестиції та державно-приватне партнерство (ДПП).
4. Фонд відбудови України (Recovery Fund).
5. Податкові стимули та спеціальні економічні зони (СЕЗ).

V. Ключові вектори розвитку (таблиця 5).

VI. Індикатори успішності (KPI):

– зростання ВВП на 6–7% щороку з 2025 року;
– частка експорту з високою доданою вартістю > 35%;
– залучення $50+ млрд. приватних інвестицій до 2030 р.;
– зниження тіньової економіки до < 25%;
– повернення не менше 2 млн. трудових мігрантів;
– Індекс цифрової економіки: рівень ЄС (за DESI) до 2030 р.

Модель підтверджує доцільність впровадження політик, орієнтованих на:

– структурну трансформацію економіки;
– зменшення енергетичної та імпортної залежності;
– підтримку малого і середнього бізнесу;

Таблиця 3

Етапи моделі післявоєнного відтворення економіки України

Етап	Характеристика
1. Надзвичайний (2022–2024)	Збереження функціонування базових систем; макрофінансова стабільність.
2. Відновлювальний (2024–2027)	Реконструкція інфраструктури, повернення ВВП до довоєнного рівня.
3. Реструктуризаційний (2027–2030)	Перехід до нових моделей виробництва, державно-приватне партнерство.
4. Розвитковий (2030+)	Інтеграція до ЄС, масштабне інвестування, зростання високотехнологічного сектору.

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 4

Ключові структурні компоненти моделі післявоєнного відтворення економіки України

Сектор	Цілі та дії
1. Інфраструктура	Відбудова доріг, мостів, житла, енергомереж, логістичних вузлів.
2. Промисловість	Стимулювання реіндустріалізації, модернізація оборонної та машинобудівної галузі.
3. АПК	Розвиток агропереробки, експортної логістики, продовольчої безпеки.
4. Фінансовий сектор	Банківська стабільність, інститути страхування та інвестування, розвиток фондового ринку.
5. Людський капітал	Освітня реформа, перекваліфікація, стимулювання повернення трудових мігрантів.
6. Інновації та IT	Розвиток цифрової економіки, створення технопарків, IT-кластерів.
7. Енергетика	Відновлювана енергетика, декарбонізація, енергетична незалежність.
8. Інституції	Системна антикорупційна реформа, судова реформа, ефективне врядування.

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 5

Ключові вектори розвитку економіки Україні в післявоєнний період

Вектор	Очікуваний результат
Євроінтеграція	Правове та економічне зближення з ЄС, відкриття ринків.
Інновації та діджиталізація	Перехід до цифрової моделі управління, Smart City, GovTech.
Сталий розвиток (SDGs)	Екологічна трансформація, зелена енергетика, ESG.
Регіональний розвиток	Децентралізація, регіональна конкуренція, розвиток малих міст.
Безпека та оборона	Побудова сильної економіки в умовах постійної гібридної загрози.

Джерело: розроблено авторами

– залучення інновацій та цифрових технологій.

Отже, запропонована інтегрована модель відтворення економіки України дозволила виявити ключові механізми та умови, необхідні для забезпечення стійкого економічного зростання в умовах післякризового або воєнного періоду.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження здійснено аналіз поточного стану економіки України, визначено основні проблеми. Вже сьогодні, під час війни, роботі із відновлення економічної системи вже ведеться. У 2025 році Україна прогнозує зростання ВВП, що вказує на процес післякризового відновлення.

Загалом, попри глибоку кризу, економіка України адаптується до нових реалій. Вже сьогодні, під час війни, робота із відновлення економічної системи вже ведеться. У 2025 році Україна прогнозує зростання ВВП, що вказує на процес післякризового відновлення.

Визначено сутність, основні етапи та фактори післякризового економічного відновлення економіки України. Сформульовано основні проблеми економічного відновлення в післякризовий період. На основі опрацювання наукових джерел здійснено порівняльний аналіз моделей післякризового та післявоєнного відновлення економіки України та інших країн. Запропоновано рекомендації для України на основі узагальнення досвіду після кризового та післявоєнного відновлення. Розроблено інтегровану модель післявоєнного відтворення економіки України, яка побудована за принципом системного підходу з урахуванням міжнародного досвіду (Німеччини, Японії, Хорватії) та поточних українських реалій. Модель включає цільові етапи, структурні компоненти, джерела ресурсів і ключові вектори розвитку.

Отже, запропонована модель відтворення економіки України дозволила виявити ключові механізми та умови, необхідні для забезпечення стійкого економічного зростання в умовах післякризового або воєнного періоду.

Результати моделювання свідчать, що ефективне поєднання державної підтримки, стимулювання приватних інвестицій, модернізації інфраструктури та розвитку людського капіталу є критично важливими чинниками для запуску відтворювального процесу.

Особливу роль відіграє міжнародна фінансова допомога й безпекові гарантії, які створюють передумови для зростання довіри інвесторів та стабілізації економічного середовища. У середньостроковій перспективі реалізація сценаріїв, передбачених моделлю, може забезпечити не лише кількісне зростання ВВП, а й якісне покращення соціально-економічних показників.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на конкретних напрямах післявоєнного відновлення з урахуванням поточних реалій, зокрема, на фінансовому, організаційному та інфраструктурному забезпеченні відновлювальних заходів.

Література

1. Mannakkara S., Wilkinson S., Potangaroa R. Resilient Post-Disaster Recovery Through Building Back Better. London: Routledge, 2019. 150 p.

2. Audretsch D., Momtaz P. P., Motuzenko H., Vismara S. The Economic Costs of the Russia–Ukraine War: Implications for Global Investment and Innovation. *Small Business Economics*. 2023. DOI: https://doi.org/10.1007/s11187-023-00758-0.

3. Makkonen T., Mitze T. Geopolitical Conflicts and Regional Resilience: Evidence from the Russia–Ukraine War. *Regional Studies.* 2021. Vol. 55, No. 9. P. 1504–1518.

4. Mitze T., Makkonen T. Can Large-Scale R&I Funding Stimulate Post-Crisis Recovery? Evidence from the 2008 Financial Crisis in Europe. *Research Policy*. 2021. Vol. 50, No. 1. 104111.

5. Deineko L. V., Pidorycheva I. V., Bessonova O. I. International Experience of Post-War Industry Recovery and Prospects for Ukraine. *Economy of Ukraine*. 2023. No. 7. P. 4–23. https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.07.004.

6. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики, потенціал, пріоритети. *Економіка України*. 2022. № 5 (722). С. 24–39.

7. Шапран О. Маркетингове обґрунтування стабілізації української економіки в умовах війни. *Економіка та держава.* 2022. № 8. С. 11–15.

8. Плотніков О. Post-War Reconstruction of Ukraine: Strategic Guidelines and Macroeconomic Priorities. *Economy of Ukraine*, 2024. No. 3. P. 5–22.

9. Різник Д. Perspectives for Post-War Recovery of Ukraine: Institutional and Economic Dimensions. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2023. Vol. 8, No. 2. P. 17–26.

10. Bergmann J., Romanyshyn I. After the War: Scenarios for Ukraine's Reconstruction. *DGAP Report.* 2022. Berlin: German Council on Foreign Relations. 36 p.

11. Ivaniuk U., Yavorska O., Onyskiv M. Economic Scenarios for Ukraine's Post-War Recovery. *Analytical Note.* 2023. Lviv: Institute for Regional Development. 28 p.

12. Pustovoit O. Ukraine's Post-War Economy: International Aid and National Strategies. *Ukrainian Economic Review*, 2022. Vol. 3, No. 1. P. 44–58.

13. World Bank Group. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment — February 2023. Washington, DC: World Bank, 2023. 96 p. URL: https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/rdna-february-2023 (дата звернення: 10.06.2025).

14. IMF. Ukraine: Staff Concluding Statement of the 2024 Article IV Mission. Washington, DC: International Monetary Fund, 2024. URL: https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/05/27/ms052724-ukraine-staff-concluding-statement (дата звернення: 10.06.2025).

References

1. Audretsch, D., Momtaz, P.P., Motuzenko, H., & Vismara, S. (2023). The economic costs of the Russia–Ukraine war: Implications for global investment and innovation. *Small Business Economics*. https://doi.org/10.1007/s11187-023-00758-0.

2. Bergmann, J., & Romanyshyn, I. (2022). *After the war: Scenarios for Ukraine's reconstruction*. DGAP Report. Berlin: German Council on Foreign Relations.

3. Deineko, L.V., Pidorycheva, I.V., & Bessonova, O.I. (2023). International experience of post-war industry recovery and prospects for Ukraine. *Economy of Ukraine*, (7), 4–23. https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.07.004.

4. International Monetary Fund (IMF). (2024). *Ukraine: Staff concluding statement of the 2024 Article IV Mission*. URL: https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/05/27/ms052724-ukraine-staff-concluding-statement.

5. Ivaniuk, U., Yavorska, O., & Onyskiv, M. (2023). *Economic scenarios for Ukraine's post-war recovery*. Analytical Note. Lviv: Institute for Regional Development.

6. Kindzerskyi, Y. (2022). Povoienne vidnovlennia promyslovosti Ukrainy: vyklyky, potentsial, priorytety. *Ekonomika Ukrainy,* (5), 24–39.

7. Makkonen, T., & Mitze, T. (2021). Geopolitical conflicts and regional resilience: Evidence from the Russia–Ukraine war. *Regional Studies*, 55(9), 1504–1518. https://doi.org/10.1080/00343404.2021.1878211.

8. Mannakkara, S., Wilkinson, S., & Potangaroa, R. (2019). *Resilient post-disaster recovery through building back better*. London: Routledge.

9. Mitze, T., & Makkonen, T. (2021). Can large-scale R&I funding stimulate post-crisis recovery? Evidence from the 2008 financial crisis in Europe. *Research Policy*, 50(1), 104111. https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.104111.

10. Plotnikov, O. (2024). Post-war reconstruction of Ukraine: Strategic guidelines and macroeconomic priorities. *Economy of Ukraine*, (3), 5–22.

11. Pustovoit, O. (2022). Ukraine's post-war economy: International aid and national strategies. *Ukrainian Economic Review*, 3(1), 44–58.

12. Riznyk, D. (2023). Perspectives for post-war recovery of Ukraine: Institutional and economic dimensions. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 8(2), 17–26.

13. Shapran, O. (2022). Маркетингове обґрунтування стабілізації української економіки в умовах війни. *Економіка та держава*, (8), 11–15.

14. World Bank Group. (2023). *Ukraine rapid damage and needs assessment — February 2023*. Washington, DC: World Bank. URL: https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/rdna-february-2023.